

Лідія Товкун
(Переяслав-Хмельницький)

ВНЕСОК УЧЕНИХ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОГІГІЄНИ В УКРАЇНІ (XVII – XVIII ст.)

Метою статті є з'ясування внеску вчених Києво-Могилянської академії в становлення психогігієни в Україні у XVII – XVIII ст.

У результаті дослідження з'ясовано, що вчені Києво-Могилянської академії здійснили значний внесок у становлення психогігієни в Україні у XVII – XVIII ст. Зокрема, І. Гізель першим із відомих професорів цієї академії у своїх лекціях пропагував вчення про здоров'я душі. С. Яворський вперше охарактеризував стан психічного здоров'я і його розладів, а також увів до наукового обігу термін «психологія». Теорія афектів душі, розроблена Ф. Прокоповичем, дала змогу виявити як спільну основу, так і систему взаємозв'язків у вираженні емоцій. С. Калиновський, розглянувши вікові особливості засвоєння моральних навичок, визначив місце морального виховання у забезпеченні душевного здоров'я особистості і роль педагога у профілактиці психічних хвороб. С. Кулябка розкрив одну з важливих концептуальних засад психології вікового розвитку здорової дитини. Г. Кониський створив теорію щастя, уточнив визначення об'єктивного і формального щастя у розроблених курсах філософії і психології. Г. Щербацький увів поняття «різновиди душевного ладу», основою якого є пізнання. Г. Сковородою висвітлювалися проблеми душевного і фізичного здоров'я; морального виховання; неперервності навчання і виховання дітей, ролі вчителя у процесі навчання, що стало основою для подальшого розвитку психогігієни навчання і виховання. Психологічні погляди Я. Козельського сприяли виявленню взаємозв'язків і рівноваги душевної діяльності, а обґрунтовані ним обов'язки

людини щодо самої себе стали основою для подальшої розробки основ психогігієни особистості.

Ключові слова: психогігієна, здоров'я душі, Києво-Могилянська академія, І. Гізель, С. Яворський, Ф. Прокопович, С. Калиновський, С. Кулябка, Г. Кониський, Г. Щербацький, Г. Сковорода, Я. Козельський.

Сучасні умови життєдіяльності людини характеризуються несприятливим впливом різних факторів навколишнього середовища: біологічних, психологічних, соціальних, які призводять до зростання чисельності психосоматичних хвороб і нервово-психічних порушень. Вивченням цих впливів і розробці рекомендацій щодо збереження і зміцнення психічного здоров'я суспільства і окремих осіб займається психогігієна (психічна гігієна).

Елементи збереження психічного здоров'я з'явилися у життєвій філософії людини задовго до того, як почалася наукова систематична розробка принципів психогігієни і розвиток розумово-гігієнічної діяльності. Перші уявлення про психіку людини пов'язані з анізмами (лат. *anīma* – дух, душа) і філософськими дослідженнями цієї проблеми древньогрецьких філософів Платона й Аристотеля [10].

Епоха розвитку вітчизняних психологічних знань пов'язується з розвитком філософської думки в Україні у XVII ст. – це перші спроби осмислити душевний світ людини з філософських позицій. Розвиток цього процесу тісно переплітається з першою академією в Україні. Це Києво-Могилянська академія, яка до 1658 р. називалася Києво-Могилянським колегіумом. Ця академія відзначалася модерною, європейсько-спрямованою програмою навчання і видатними особистостями викладацького і студентського складу, котрі згодом ставали її видатними професорами. Тому актуальність дослідження полягає у з'ясуванні внеску вчених Києво-Могилянської академії в становлення психогігієни в Україні у XVII – XVIII ст.

В українській історіографії останніх років з'явилися праці в яких міститься інформація про розвиток психогігієни в Україні та за її межами. Так, у статті

«Теорія і методика педагогічної психогієни» С. І. Болтівця [5], навчальних посібниках «Психогієна» Н. І. Коцур і Л. С. Гармаш [9; 10] і «Основи психогієни та психопрофілактики» Н. Є. Афанасьєвої [1] серед загального опису історії розвитку психогієни містяться короткі відомості щодо розробки теорій пізнання й емоцій С. Кулябки, Г. Кониського, Ф. Прокоповича, а також стисло висвітлена проблема душевного здоров'я у творчості Г. Сковороди.

Водночас слід зауважити, що у монографії «Педагогічна психогієна: теорія та методика» і дисертації «Теоретико-методичні засади педагогічної психогієни» С. І. Болтівця здійснено розгорнутий аналіз культурно-історичного розвитку проблеми душевного здоров'я і становлення вітчизняної і зарубіжної педагогічної психогієни. Тут міститься значно розширена інформація про наукові доробки викладачів Києво-Могилянської академії щодо розвитку ідей самозбереження людини, самопізнання і рівноваги афектів душі [2; 3; 4].

У статті І. М. Слюсар «Психогієна: історія та сучасний стан розвитку в органах внутрішніх справ України» аналіз вітчизняного історичного доробку в галузі психогієни розпочинається із XIX ст. [13].

Основним віхам життя і діяльності Ф. Прокоповича присвячені публікації М. Д. Роговича [11] і Д. П. Кирика [8].

В Енциклопедії історії України М. В. Кашуба здійснив короткий опис життєдіяльності Георгія Кониського [7], а З. І. Хижняк надав відомості про С. П. Кулябку [15].

Науковці Я. М. Стратій, В. Д. Литвинов і В. А. Андрушко у своїй публікації описали курси філософії і риторики професорів Києво-Могилянської академії [14].

Отже, внесок вчених Києво-Могилянської академії в становлення психогієни в Україні у XVII – XVIII ст. не був предметом окремого ґрунтовного дослідження науковців.

Метою статті є аналіз і узагальнення джерел і літератури щодо з'ясування внеску вчених Києво-Могилянської академії в становлення психогігієни в Україні у XVII – XVIII ст.

Методологія дослідження ґрунтується на сукупності принципів об'єктивності, історизму та системного аналізу фактів і подій.

Становленню основ збереження психічного здоров'я в Україні у XVII – XVIII ст. сприяла наукова діяльність вчених Києво-Могилянської академії щодо розробки теорій пізнання, емоцій (афектів душі), людського щастя [10]. Бажання людини зумовлені її пізнанням, – така основна ідея філософсько-психологічних курсів Києво-Могилянської академії, що була утверджена її викладачами в українській психологічній думці впродовж XVII – XVIII ст. Інтелектуальне пізнання людини створює можливості для досягання мети, а отже – здійснення сенсу власного життя, у діяльності задля якого і полягає справжнє щастя. Здоров'я, зокрема й здоров'я душі, є водночас метою і засобом для досягнення щастя.

Так, випускник Києво-Могилянської колегії (1642 р.), а згодом її професор (1645–1650 рр.), ректор (із 1646 р.), український православний діяч, філософ, педагог і психолог німецького походження, Інокентій Гізель (1600-1683 рр.) читав курси філософії і психології. У своїх лекціях і праці «Мир з Богом людині» (1669 р.) він пропонував людям звернутися до Бога, щоб встановити мир у своїй душі (здоров'я душі). Тут же у розділі «Какой грех иногда может и грехом не быти» описав допустимі межі діяльності людини щодо фізичного самозбереження [2, с. 24].

Отже, І. Гізель першим із відомих професорів Києво-Могилянської академії у своїх лекціях пропагував вчення про здоров'я душі.

У цій же колегії викладався курс, присвячений вивченню виражених психічних порушень, де чітко охарактеризовано стан психічного здоров'я і його розладів. Так, випускник (1684 р.), професор і префект (1689-1700 р.) Києво-Могилянської академії Стефан Яворський у творі «Психологія, або трактат про душу» зробив спробу пояснити симптоми психофізіологічних механізмів

летаргії, епілепсії, апоплексії, паралічу, марення, запаморочень та ін. На основі цього трактату С. Яворський у 1691-1693 рр. увів до наукового обігу термін «психологія» [2, с. 25].

Український богослов, письменник, поет, математик, філософ, перекладач, публіцист, науковець-гуманіст, ректор Києво-Могилянської академії (1710–1716 рр.) Феофан Прокопович у 1706–1710 рр. створив теорію емоцій, яка була викладена у книзі «Про трактування афектів душі». На думку Ф. Прокоповича, чуттєва душа людини є здатністю єдиної людської душі пізнавати благо і зло, зворушуючись при цьому відповідним афектом. Афект (емоція) є зворушенням чуттєвої душі від думки про добро і зло. Основним почуттям, яке є джерелом афектів (емоцій), мислитель визначає любов. Призначення любові подвійне: бажати добра і не бажати зла. Отже, всі емоції Ф. Прокопович поділяв на два типи: емоції, пов'язані з бажанням добра, і емоції, пов'язані із небажанням зла. До емоцій, пов'язаних із бажанням добра автор визначив: любов як основна схильність до блага; радість від досягнення цього блага; бажання це благо досягти; турбота про досягнення блага; надія на те, що благо буде досягнуте. Емоції, пов'язані із небажанням зла, включають в себе: ненависть, яка відвертає волю людини від зла; біль, що виникає, коли людина відчуває зло; страх, який з'являється, коли зло загрожує людині; відчай, який охоплює людину, коли та не знає, як відвернути зло; гнів, обурення, соромливість, співчуття як види ставлень до зла. Ф. Прокопович стверджував, що люди люблять зло, коли думають, що це благо [2, с. 25; 8].

Дружба, на думку Ф. Прокоповича, є одним із видів любові, що полягає у зиченні блага іншій людині. Генеза дружби полягає у ввічливості, схожості звичок і занять, красі та інших чеснотах. Дружба як різновид любові у своїй основі має однакову закономірність. Ф. Прокопович вказував на те, «щоб нас любили, ми спершу самі повинні любити» [11; 2, с. 25].

За теорією Ф. Прокоповича корисність любові криється у її «вогняній» природі, що збуджує сміливість, відвагу людини, яка любить, під час небезпеки. Водночас є шкідлива любов: батьки вберігають сина, коли вітчизна

в небезпеці, або син сидить біля ліжка хворих батька чи матері, нехтуючи обов'язком перед батьківщиною. Нажаль, саме такі випадки притаманні сьогоденню у зв'язку з воєнними діями в зоні АТО.

Вчений виділяє внутрішні взаємозв'язки між емоціями, що дає змогу з'ясувати його погляд на структуру повної і цілісної діяльності механізмів душі здорової людини. Зокрема, емоція надії пов'язується з емоцією страху на тій підставі, що надія – це стан людини, що більше очікує майбутнього добра, ніж боїться майбутнього лиха, а страх, навпаки, – це стан людини, що більше боїться майбутнього лиха, ніж очікує майбутнього добра. Страх є хворобливим зворушенням людини, викликаним думкою про зло, яке вона не в силах відвернути. Але в цьому хворобливому зворушенні є користь, бо страх змушує людину позбуватись лінощів, бездіяльності. Звідси – цілющі властивості страху [11; 2, с. 25].

Ф. Прокоповичу належить першість у розгляді емоції змагання, котру він відносить до типу позитивних. На відміну від змагальної емоції, емоція заздрості – це біль, який викликаний із приводу того, що хтось володіє благом, або радість, яку викликає чиєсь нещастя. Якщо змагальна емоція напружує душевні сили людини, змушуючи її чесно виконувати працю і долати небезпеку, то емоція заздрості не викликає потребу в докладанні власних зусиль для одержання такого ж блага, яке є в інших, але збуджує хотіння того, щоб відповідного блага інший не мав [8; 2, с. 26].

Окрім теоретичних положень, Ф. Прокопович розкрив методику їх застосування у педагогічній діяльності, зокрема при виголошуванні промови. Для того, щоб викликати потрібні афекти, на думку Ф. Прокоповича, треба виконувати два найголовніші правила: перше: «якщо хочеш вразити слухачів, розповідаючи про якийсь предмет, опиши його так, немов він є перед очима; викликаний афект буде тим більший, чим більше те благо або лихо, що його викликає; і крім цього, наочне благо або лихо зворушує більше, ніж не наочне; друге: перш ніж викликати афект у слухачів, треба викликати його в собі самому» [8; 2, с. 27].

Ф. Прокопович вказував на те, щоб викликати надію, треба показати, що добро ближче, а зло – далі. Для цього необхідно описати, яка велика допомога є наготові, те, що ми сильніші й хоробріші за ворога, навести приклади з історії, обіцяти нагороди за відвагу, викликати радість, збудити гнів, бо в розгніваної людини надія переважає над страхом, і тому вона менше зважає на небезпеку. Для появи змагальної емоції важливо згадати про чесноти предків, поставити їх за приклад, а для знищення заздрощів потрібне застосування іронії. Для того, щоб викликати любов, стиль промовця має бути полум'яний, жвавий, неспокійний, а мовлення – сповнене метафор, алегорій, повторень, а де потрібно, пауз, вигуків і закликів [8; 2, с. 27].

Теорія афектів душі, розроблена Ф. Прокоповичем, дала змогу виявити як спільну основу, так і систему взаємозв'язків у вираженні емоцій – діад, протилежних за своїм психологічним змістом і впливом на цілісний стан особистості. Водночас цією теорією були встановлені межі можливих коливань кожної з емоцій під впливом факторів зовнішнього, зокрема педагогічного впливу. Здатність до цих коливань, відновлюваність, гнучкість вияву є характерною властивістю емоційної сфери людини без виражених психічних розладів, а отже, психічно здорової [11; 2, с. 27].

Професор і префект Києво-Могилянської академії у 1732 р., український просвітитель фіно-угорських країн півночі Європи Стефан Калиновський (1700–1753 рр.) розглянув вікові особливості засвоєння моральних навичок у своїй праці «Філософський курс, викладений в Києво-Могилянській академії благородним любителям мудрості в 1729–1730 роках високоповажним отцем Стефаном Калиновським». Він зіставив вікові здібності людей молодого віку і людей зрілого та літнього віку, що дало змогу йому зробити висновок про більшу придатність юнацького віку для засвоєння етики як «вождя і вчительки життя», за умови наявної мети майбутнього життя. Слід відзначити важливе психогігієнічне значення вибору і засвоєння як дитиною, підлітком, юнаком, так і дорослою людиною системи цінностей, ідеалів і мети, котрі виражають сенс їх життя і діяльності. Підкреслюючи це, С. Калиновський відзначив:

«Насамкінець, моральна філософія є лікувальниця хвороб душі, тобто пороків, і приборкувачка пристрастей. Отже, чим більше хто-небудь схиляється до пороків, тим більше він потребує моральної підтримки». Він визначив місце морального виховання у забезпеченні душевного здоров'я особистості і роль педагога у запобіганні «хвороб душі» засобами упорядкування («приборкання») пристрастей юнацького віку відповідно до мети майбутнього життя [14; 2, с. 28].

Український латиномовний письменник, богослов, гомілетик, професор і ректор Києво-Могилянської академії у 1740-1745 рр. Сильвестр Кулябка у складеному ним курсі доводив, що функції душі матеріалізуються в органах людини і не існують поза їх діяльністю. Отже, душа може бути пізнана шляхом вивчення діяльності органів людини. Спостереження С. Кулябки за розвитком функцій органів, які утворюють душу, привели дослідника до думки про те, що розумна душа з'являється в зародку людини, але не відразу після зачаття, а на певній стадії розвитку цього зародку. Діяльність, властива зародкові, призводить до виникнення спочатку найпростіших психічних функцій і, дедалі ускладнюючись за рахунок досвіду виконаних дій, визначає появу розумної душі. Цим самим С. Кулябка розкрив одну з важливих концептуальних засад психогігієни вікового розвитку здорової дитини [2, с. 25].

Український філософ, письменник, проповідник, церковний і культурний діяч, професор і ректор академії у 1751 р. Георгій Кониський створив теорію щастя [7]. Він вказував на те, що щастя полягає у можливості людини здобути саме те, чого вона бажає. Він уточнив визначення об'єктивного і формального щастя, які розрізнялися в розроблених його попередниками курсах філософії і психології, зокрема, такі: об'єктивне щастя – це об'єкт щастя, матерія, а не саме щастя; формальне щастя – це справжнє щастя.

Розробляючи психологічні закономірності доцільної діяльності людини в її русі до щастя, Г. Кониський окреслює винятки, які стосуються дій дітей, а також сп'янілих і божевільних людей. Оскільки їхні дії не є справжніми людськими діями [2, с. 28-31].

Сучасник Г. Кониського – викладач риторики, філософії, грецької мови, префект Києво-Могилянської академії Григорій Щербацький (1725–1754 рр.) ввів поняття «різновиди душевного ладу», основою якого він вважав пізнання або осягнення. Властивостям відповідають нахили – духовні та тілесні; їх часом виявляють афекти, або пристрасті. Джерелом людських помилок Г. Щербацький вважав зовнішні почуття, силу уяви, душевні афекти і чистий інтелект. Щоб запобігти помилкам, потрібно з'ясувати сутність філософи [2, с. 31].

Таким чином, за визначенням мислителів цього періоду, пізнання становить собою основу душевного ладу, прагнення і досягання мети, що у своїй сукупності складає щастя людини.

Проблема душевного здоров'я висвітлювалася також випускником Києво-Могилянської академії, українським філософом, поетом і педагогом Г.С. Сковородою (1722-1794 рр.). Він вказував, що щастя полягає у «здоров'ї духа, душевному мирі і веселості серця» за умови, якщо людина «живе у згоді з природою». При відсутності цих складових у людини спостерігається розлади здоров'я. Якщо «веселості душевної» немає, це означає, що людина нещаслива й, відповідно, свідчить про неповноту вияву інших складових людського щастя – «здоров'я духу» і «душевного миру». Г.С. Сковорода вказував, що «Надмір породжує пересит, пересит – нудьгу, нудьга ж – душевну тугу, а хто хворіє на се, того не назвеш здоровим» і «Хіба розумно чинить той, хто, починаючи довгий шлях, в ході не дотримує міри?» [6].

Педагогічна спадщина Г.С. Сковороди належить до визначних надбань української і світової прогресивної культури XVIII ст. На думку Г.С. Сковороди, «головне у вихованні є: благо народити; зберегти вихованцеві молоде здоров'я; навчити вдячності». Великий мислитель піклувався про майбутнє здорове як тілом, так і духом потомство, і тому рекомендував виховання починати з народження. При цьому він давав такі рекомендації батькам: бути здоровими, перед народженням дітей не можна бути чим-небудь

збудженим, знервованим або п'яним; жінка повинна запобігати суперечок, нервових потрясінь [9; 10].

У своїх творах Г.С. Сковорода звертав увагу на роль учителя і лікаря в питаннях пізнання та самовдосконалення людини. Сковорода одним із перших в українській педагогіці звертався до особистості вчителя. На його думку, вчитель сам повинен дбати і сприяти розкриттю та формуванню у процесі навчання природних нахилів і можливостей дитини. Важливим у цьому зв'язку є його положення про взаємоповагу і дружбу між учителем і учнем [2, с. 31-34].

У багатьох своїх працях, листах Г.С. Сковорода наголошував на неперервності навчання і виховання. Зокрема, у листі до М. Ковалинського він наводить слова римського письменника Плінія-старшого: «Втрачений той час, який ти не використав на навчання». А в іншому листі йому ж радив: «Знаходь годину і щоденно потроху, але обов'язково і саме щоденно, підкидай в душу, як у шлунок, слово або вислів і немов до вогню підкидай потроху поживи, щоб душа живилась і росла, а не пригнічувалась» [12, с. 397]. У листах до В. Томари та інших учнів він давав чимало цінних порад щодо пізнання і самопізнання, а головне – навчитись бути гарною людиною.

Визначальним у моральному вихованні, за його переконанням, є формування звичок високоморальної поведінки молоді, оскільки звичка «не в знании живет, но в делании» [12, с. 397]. Результатом морального виховання є особистість, котра прагне стати кращою. Виходячи з цих положень, Г. Сковорода звертав також особливу увагу на виняткове значення поваги і любові до дітей, гуманного ставлення до них із боку батьків старших, вчителів. Запорукою успішного виховання дітей, за Г. Сковородою, мають бути добрі настанови, викорінення поганих звичок. Він рекомендував такі методи виховання, як бесіда, роз'яснення, приклад, поради та ін. Виховуючи особистість, наголошував мислитель, слід більше вдаватися до переконань, привчати учнів аналізувати свої вчинки [2, с. 34].

Письменник, філософ-просвітитель, випускник Києво-Могилянської академії 1750 р. Яків Павлович Козельський (1729–1794 рр.) розглядав

проблеми душевного здоров'я у своєму творі «Філософічні пропозиції...» (1768 р.), і, зокрема, його друга глава – «Про психологію». Особливістю психологічних поглядів вченого, що сприяли виявленню взаємозв'язків душевної діяльності і її рівноваги, є діалектичний погляд на психічні властивості. Він відрізняє дотепність від глибокодумності і вказує на те, що ці два обдаровання рідко поєднуються в одній людині. За визначенням Я. П. Козельського, сором є печаллю про те, що людина вважає шкідливим для своєї слави. Мислитель обґрунтував обов'язки людини щодо самої себе, які складають основу для подальшої розробки основ психогігієни особистості. Обов'язки людини до душі, зазначає він, полягають у необхідності можливим чином вести своє пізнання у досконалість [2, с. 35].

Отже, аналіз і узагальнення джерел і літератури дозволив з'ясувати, що вчені Києво-Могилянської академії здійснили значний внесок у становлення психогігієни в Україні у XVII – XVIII ст. Зокрема, І. Гізель першим із відомих професорів цієї академії у своїх лекціях пропагував вчення про здоров'я душі. С. Яворський вперше охарактеризував стан психічного здоров'я і його розладів, а також увів до наукового обігу термін «психологія». Теорія афектів душі, розроблена Ф. Прокоповичем, дала змогу виявити як спільну основу, так і систему взаємозв'язків у вираженні емоцій. С. Калиновський розглянув вікові особливості засвоєння моральних навичок і визначив місце морального виховання у забезпеченні душевного здоров'я особистості і роль педагога у профілактиці психічних хвороб. С. Кулябка розкрив одну з важливих концептуальних засад психогігієни вікового розвитку здорової дитини. Г. Кониський створив теорію щастя, уточнив визначення об'єктивного і формального щастя, які розрізнялися в розроблених його попередниками курсах філософії і психології. Г. Щербацький увів поняття «різновиди душевного ладу», основою якого є пізнання. Г. Сковородою висвітлювалися проблеми душевного і фізичного здоров'я; морального виховання; неперервності навчання і виховання дітей, ролі вчителя у процесі навчання, що стало основою для подальшого розвитку психогігієни навчання і виховання.

Психологічні погляди Я. Козельського сприяли виявленню взаємозв'язків і рівноваги душевної діяльності, а обґрунтовані ним обов'язки людини щодо самої себе стали основою для подальшої розробки основ психогігієни особистості.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягатимуть у висвітленні розвитку психогігієни в Україні у XIX – XXI ст. в аспекті аналізу досліджень науковців і науково-дослідних установ.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєва Н. Є. Основи психогігієни та психопрофілактики: навч. посіб. Харків, 2016. 91 с.
2. Болтівець С. І. Педагогічна психогігієна: теорія та методика: монографія. Київ: Редакція «Бюлетня Вищої атестаційної комісії України», 2000. 302 с.
3. Болтівець С. І. Теоретико-методичні засади педагогічної психогігієни: автореф. дис... д-ра психол. наук: 19.00.07; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 40 с.
4. Болтівець С. І. Теоретико-методичні засади педагогічної психогігієни: дис... д-ра психол. наук: 19.00.07; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ, 2004. 446 арк.
5. Болтівець С. І. Теорія і методика педагогічної психогігієни // Психологія і суспільство. 2004. № 1. С. 90–112.
6. Довідник цікавих фактів та корисних знань [Електронний ресурс]. URL: <http://dovidka.biz.ua/aforizmi-skovorodi/> (дата звернення: 15. 03. 2018).
7. Кашуба М. В. Кониський Георгій [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2008. 568 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Konisky_G (дата звернення: 15. 03. 2018).

8. Кирик Д. П. Проблеми пізнання в творах Ф. Прокоповича // Ф. Прокопович. Філософські твори. I–III тт. Київ: Наукова думка, 1979. С. 35–62.
9. Коцур Н. Н., Гармаш Л. С. Психогігієна: навч. посіб. Чернівці: Книги – XXI, 2005. 382 с.
10. Коцур Н. Н., Гармаш Л. С. Психогігієна: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2.вид. Чернівці : Книги – XXI, 2006. 406 с.
11. Рогович М. Д. Основні віхи життя та діяльності Ф. Прокоповича. Філософські твори. I–III тт. Київ: Наукова думка. 1979. С. 11–17.
12. Сковорода Г. С. До М. І. Ковалинського // Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозові переклади. Листи. Київ, 1983. С. 397–398.
13. Слюсар І. М. Психогігієна: історія та сучасний стан розвитку в органах внутрішніх справ України // Актуальні проблеми психології. 2010. Т. 7. Вип. 22. С. 181–185.
14. Стратий Я. М., Литвинов В. Д., Андрушко В. А. Описание курсов философии и риторики профессоров Киево-Могилянской академии. Киев: Наукова думка, 1982. С. 52.
15. Хижняк З. І. Кулябка Семен Петрович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наукова думка, 2008. 568 с. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kulyabka> (дата звернення: 15. 03. 2018).

REFERENCES

1. Afanasieva N. Ye. *Osnovy psykhhohihiieny ta psykhoprofilaktyky: navch. posib* [Fundamentals of psychohygiene and psychoprophylaxis: manuals]. Kharkiv, 2016. 91 p.
2. Boltivets S. I. *Pedahohichna psykhhohihiiena: teoriia ta metodyka: monohrafiia* [Pedagogical psychohygiene: theory and methods: monographiia]. Kyiv: Ed. «Bulletin of the Higher attestation commission of Ukraine», 2000. 302 p.
3. Boltivets S. I. *Teoretyko-metodychni zasady pedahohichnoi psykhhohihiieny: avtoref. dys... d-ra psykhol. nauk: 19.00.07; Natsionalnyi*

pedahohichniy un-t im. M. P. Drahomanova [Theoretical-methodical foundations of pedagogical psychohygiene: author's dis. dr. psychol. sciences: 19.00.07; National Pedagogical University after named M. P. Drahomanov]. Kyiv, 2005. 40 p.

4. Boltivets S. I. *Teoretyko-metodychni zasady pedahohichnoi psykhhohihiieny: dys... d-ra psychol. nauk: 19.00.07; In-t psykhhohihii named H. S. Kostiuka* [Theoretical-methodological foundations of pedagogical psychohygiene: dis. ... Dr. psychol. sciences: 19.00.07; Institute of Psychology after named. G. S. Kostiuk]. Kyiv, 2004. 446 p.

5. Boltivets S. I. *Teoriia i metodyka pedahohichnoi psykhhohihiieny* [Theory and methods of pedagogical psychohygiene]. Psychology and society. 2004. vol. 1, pp. 90–112.

6. *Dovidnyk tsikavykh faktiv ta korysnykh znan [Elektronnyi resurs]* [Reference book of interesting facts and useful knowledge [Electronic resource]. URL: <http://dovidka.biz.ua/aforizmi-skovorodi/> (date of treatment: 15. 03. 2018).

7. Kashuba M. V. *Konyskyi Heorhii [Elektronnyi resurs] // Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 5: Kon – Kiu / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy* [Konyskyi Georgyi [Electronic resource]. Encyclopedia of the history of Ukraine: Vol. 5: Kon-Kiu / Redcologist: V. A. Smolii (head) and others. National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of history of Ukraine. Kyiv: Scientific opinion, 2008. 568 p. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Konisky_G (date of treatment: 15. 03. 2018).

8. Kyryk D. P. *Problemy piznannia v tvorakh F. Prokopovycha* [Problems of knowledge in the works of F. Prokopovych]. F. Prokopovych. Philosophical works. I-III v. Kyiv: Scientific thought, 1979, pp. 35–62.

9. Kotsur N. N., Harmash L. S. *Psykhohihiiena: navch. Posib* [Psychohygiene: manuals]. Chernivtsi: Books – XXI, 2005. 382 p.

10. Kotsur N. N., Harmash L. S. *Psykhohihiiena: navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl. 2.vyd.* [Psychohygiene: manual for students of higher educ. inst. 2-d ed.]. Chernivtsi: Books – XXI, 2006. 406 p.

11. Rohovych M. D. *Osnovni vikhy zhyttia ta diialnosti F. Prokopovycha. Filosofski tvory. I–III tt.* [The main milestones of life and activities of F. Prokopovych. Philosophical works. I–III v.]. Kyiv: Scientific thought, 1979, pp. 11–17.
12. Skovoroda H. S. *Do M. I. Kovalynskoho. Virshi. Pisni. Baiky. Dialohy. Traktaty. Prytchi. Prozovi pereklady. Lysty.* [To M. I. Kovalynskiy. Lyrics. Songs. Fables dialogs. Treats. Parables. Prose translations. Letters], Kyiv, 1983, pp. 397–398.
13. Sliusar I. M. *Psykhohihiiena: istoriia ta suchasnyi stan rozvytku v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy* [Psychohygiene: history and modern state of development in the internal affairs bodies of Ukraine]. Actual problems of psychology, 2010, vol. 7. issue 22, pp. 181–185.
14. Stratiy Ya. M., Litvinov V. D., Andrushko V. A. *Opisanie kursov filosofii i ritoriki professorov Kievo-Mogilyanskoy akademii* [Description of the courses of philosophy and rhetoric of the professors of the Kyiv-Mohylianska Academy]. Kyiv: Scientific thought, 1982, p. 52.
15. Khyzhniak Z. I. *Kuliabka Semen Petrovych [Elektronnyi resurs] // Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 5: Kon – Kiu / Redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy* [Kuliabka Semen Petrovych [Electronic resource] // Encyclopedia of the history of Ukraine: Vol. 5: Kon-Kiu / Red.: V. A. Smolii (head) and others. National Academy of Sciences of Ukraine. Institute of history of Ukraine.]. Kyiv: Scientific thought, 2008, 568 p. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Kulyabka> (date of treatment: 15. 03. 2018).

Tovkun L. Contribution of the scientists of the Kyiv-Mohylianska Academy to the development of psychohygiene in Ukraine in the XVIIth – XVIIIth centuries.

The object of the article is to analyze and synthesize of sources and literature on finding out the contributions of the scientists of the Kyiv-Mohylianska Academy to the development of psychohygiene in Ukraine in the XVIIth – XVIIIth centuries.

In the result of research found that the scientists of the Kyiv-Mohylianska Academy made a significant contribution to the development of psychohygiene in Ukraine in the XVIIth – XVIIIth centuries. In particular, I. Gisel, by the first well-known professors of this academy in his lectures, promoted the doctrine of health souls S. Yavorskyi first characterized the state of psychics health and his disorders, and also introduced the term «psychology» to the scientific treatment. The theory of the effects of the soul, developed by F. Prokopovych, made it possible to reveal both a common basis and a system of interconnections in expressing emotions. S. Kalynovskyi, having considered the age-old peculiarities of learning moral skills, determined the place of moral education in providing mental health of the individual and the role of the teacher in the prevention of mental illness. S. Kuliabka disclosed one of the important conceptual foundations of the psychology of the age-old development of a healthy child. G. Konyskyi created the theory of happiness clarified the definition of objective and formal happiness in the developed courses of philosophy and psychology. H. Scherbatskiy introduced the concept of «varieties of the system of soul», the basis of which is cognition by H. Skovoroda covered problems of mental and physical health; moral upbringing; the continuity of the education and upbringing of children, the role of the teacher in the learning process, which became the basis for the further development of psychohygiene education and upbringing. Psychological views by Ya. Kozelskyi contributed to the identification of interrelationships and the balance of psychics activity, and his substantiated human responsibilities towards themselves became the basis for further development of the foundations of psychohygiene of the individual.

Key words: *psychohygiene, health of the soul, Kyiv Mohylianska Academy, I. Gisel, S. Yavorskyi, F. Prokopovych, S. Kalynovskyi, S. Kuliabka, G. Konyskyi, G. Shcherbatskyi, H. Skovoroda, Ya. Kozelskyi.*